

TUDOR VLADIMIRESCU*)

MIRCEA T. RADU

Pe măsură ce se înmulțesc cercetările asupra revoluției pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu se evidențiază ideea că această mișcare reprezintă o piatră de hotar în istoria românilor, pragul epocii moderne a istoriei noastre.

Momentul 1821, viața și personalitatea lui Tudor constituie o temă de cercetare foarte vastă. Deși s-a scris mult pe această temă, ea rămîne pînă astăzi deosebit de fecundă pentru cercetarea istoriografică.

Izvoarele istorice, documentele anului revoluționar 1821 sînt numeroase, dar, din păcate, relatările lor sînt nu o dată contradictorii, fiind scrise de pe poziții diverse. Cei care le-au redactat n-au fost totdeauna obiectivi, ci au căutat să apere anumite interese. De aceea, se simțea — și continuă să se simtă — nevoia de a se întreprinde o analiză critică atentă a documentelor anului 1821 pentru a se delimita relatările adevărate de cele false, tendințioase, lipsite de obiectivitate.

Monografia recentă despre Tudor Vladimirescu (**1821, Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească**, Editura Scrisul Românesc, 1978) pornește de la această necesitate a analizei critice a documentelor. Pe această cale, ea a ajuns la unele rezultate noi, contribuind la reconstituirea amănunțită a firului evenimentelor — și, în primul rînd, a acțiunilor lui Tudor — precum și la clarificarea sensului general al revoluției.

Spre deosebire de cercetările anterioare, monografia recentă accentuează ideea de specific al revoluției pandurilor, un specific dat de realitățile românești. Mișcarea lui Tudor a pornit din necesități interne, ale dezvoltării poporului român, delimitîndu-se net de acțiunea eteristă, condusă de Al. Ipsilanti. Revoluția pandurilor n-a fost o ridicare împotriva Porții otomane, ci împotriva regimului fanariot și boieresc din țara noastră, un regim autonom față de Imperiul otoman.

Expunerea de față se oprește mai puțin la interpretări cu caracter general, cît la aspecte din viața și acțiunile lui Tudor, la fapte

*) Conferința rostită la Casa de cultură a sindicatelor din Tîrgu-Jiu, 7 oct. 1978.

precise din timpul revoluției, și mai ales la împrejurări și evenimente din județele Gorj și Mehedinți. Trecem în revistă unele locuri și mărturii care vorbesc pînă astăzi despre prezența vie a lui Tudor în județele Olteniei.

În comuna **Vladimir**, județul Gorj, situată între dealuri mari și văi adînci, se păstrează pînă astăzi casa țărănească în care s-a născut, acum aproximativ două sute de ani, în spre 1780, conducătorul revoluției din 1821.

O fotografie a acestei case, din 1904, ne-a fost transmisă de renumitul istoric al Gorjului, Alexandru Ștefulescu, în cartea sa **Gorjul istoric și pitoresc** (Tîrgu-Jiu, Tipografia N. D. Miloșescu, 1904, p. 354). Am văzut de curînd înfățișarea ei actuală, în esență neschimbată, dar mai îngrijită, casa fiind declarată în prezent monument istoric. Construcție din lemn, cu prispă sprijinită pe stîlpi crestați, ea este ilustrativă pentru așezările țărănești dintr-o lungă perioadă istorică; este tipică, îndeosebi, pentru așezările moșnenilor.

Privind casa unde s-a născut și a copilărit eroul revoluției din 1821 înțelegem mai bine adevărul cuvintelor sale: „Cu glasul norodului celui năpăstuit am urmat și urmez, spre dobîndirea dreptăților.“

Cronicarul Mihai Cioranu notează că Tudor „a slujit în copilăria lui în casa boierului Glogoveanu din Craiova (și în casa acestuia din Glogova —n.n.), unde a și învățat carte și limba grecească. Ajungînd în vîrsta de 18 ani, a părăsit casa arătatului boier și a intrat între panduri, după datina județului în care se născuse.“ În satul **Glogova**, județul Gorj, se păstrează pînă astăzi casa Glogovenilor, unde a stat un timp Tudor. În încăperile de la etajul acestei case este deschisă o expoziție cuprinzînd documente istorice care oglindesc mersul mișcării revoluționare din 1821.

Ocupîndu-se cu negoțul de vite, Tudor a ajuns să posede capital, a intrat în rîndurile breslașilor, adică ale clasei burgheze, ce era atunci în formare, și a obținut titlul de sluger (sau sulger).

În jurul anului 1800, Țara Românească, și în special Oltenia, a fost prădată în mai multe rînduri de cete de turci rebeli de la Dunăre, de „pasvangii“ sau „adalii“, care nu se supuneau nici autorității sultanului. Tudor și-a format un detașament de panduri (țărani înarmați), un corp de voluntiri, îngăduit de Poartă pentru apărarea Olteniei de năvălirile lui Pasvantoglu. Între anii 1806—1812, în timpul războiului ruso-turc, el a apărat Țara Românească de incursiunile turcilor, comandînd peste 1000 de panduri la Cerneți, lîngă Drobeta Turnu-Severin.

La biserica din satul **Prejna**, județul Mehedinți, ctitoria lui Tudor Vladimirescu, s-a păstrat o zugrăveală din 1808, ce înfățișează portretul votiv al lui Tudor, însoțit de inscripția „Biv Vel Sulger Teodor Comandir“. Această pictură, aflată acum la Muzeul de artă al R.S.R., confirmă faptul că în 1808, Tudor era, datorită calităților sale ostășești, comandant al pandurilor.

Între anii 1806—1820, Vladimirescu a îndeplinit, cu unele întreruperi, funcția de vătaf (adică subprefect) al plaiului **Cloșani**, district de munte din județul Mehedinți (astăzi cuprins parțial în județul Gorj). Deși acest post administrativ era mic, Tudor se bucura de o mare autoritate în rîndurile țărănimii din Oltenia, fiind recunoscut drept comandant al pandurilor.

O împrejurare deosebită din viața lui, care a contribuit la lărgirea orizontului său politic, a constituit-o călătoria făcută la Viena, unde a stat mai multe luni, în 1814, pentru un proces de moștenire al lui Nicolae Glogoveanu. Tocmai atunci se pregătea acolo congresul de constituire a Sfintei Alianțe. Astfel, Tudor a putut lua cunoștință mai de aproape de activitatea diplomatică a guvernelor marilor imperii, a putut aprofunda mersul politicii în Europa, ceea ce îi va fi de folos în conducerea revoluției.

O parte din activitatea lui Tudor se leagă de localitatea **Cerneți**, pe atunci oraș de reședință a județului Mehedinți. Pe dealul de lângă Cerneți se păstrează pînă astăzi casa lui fortificată, **cula**, devenită muzeu, înconjurată de o livadă cu pomi. Această construcție i-a servit lui Tudor nu numai pentru nevoile lui gospodărești, ci și pentru depozitarea armelor. Astfel, ea constituie o mărturie că, în timpul regimului de abuzuri și stoarceri fiscale al lui Caragea și Alecu Șuțu, comandantul pandurilor plănuia ridicarea la luptă. Cula de la Cerneți rămîne pînă astăzi un impresionant monument cu o mare putere de evocare a vieții și acțiunii lui Vladimirescu.

Într-o scrisoare a sa din 1815, Tudor, fiind impresionat de suferințele „săracilor lăcuitori ai Mehedințului“, declara că „stăpînii țării noastre“... „vor lua plata dumnezeiască“.

★

În decembrie 1820 și ianuarie 1821 Tudor Vladimirescu se afla la București, în scopul de a face pregătiri ascunse, pentru declanșarea revoluției. Aici el asistă la sfîrșitul domniei principelui fanariot Alexandru Șuțu, care se îmbolnăvește și moare pe la mijlocul lunii ianuarie. Tudor ia cunoștință de frămîntările politice ale vîrfurilor conducătoare, în legătură cu problema succesiunii la tron. Consulul țării la București, grecul Alexandru Pini, care se amesteca la condu-

cărea țării, urmărea să asigure prelungirea regimului fanariot prin beizadeaua Nicolae Suțu, un tânăr cunoscut prin incapacitatea sa, dar pe care Pini îl voia pe tron, spre a putea dispune mai ușor de cîrmuirea Țării Românești. Pini dorea instalarea la București a unui domn slab și străin de interesele românilor, pentru a face din el — potrivit spuselor unui document — „sclavul și păpușa“ sa, asigurînd totodată creșterea influenței puterii țariste în Principate.

Un alt demnitar din București era Iordache Olimpiotul, care venise aici din sudul Dunării, cu cîțiva ani în urmă, și ajunsese comandant al gărzii domnitorilor Ioan Caragea și Alecu Suțu. Ca și Pini, Olimpiotul se străduia să-și consolideze puterea în Țara Românească, subminînd autoritatea Porții otomane. Acum, el primea de la Chișinău ordinele generalului Alexandru Ipsilanti, fiu și nepot al unor domnitori fanarioți, pe care îl aștepta să vină în Principate și să pornească războiul cu turcii, în calitate de conducător al mișcării eteriste.

La București, la începutul anului 1821, Tudor Vladimirescu a intrat în legătură cu prințul român Grigore Brîncoveanu, adversar al regimului fanariot. Dorind să se pună capăt succesiunii unor principii greci la tronul Țărilor Române, Grigore Brîncoveanu și alți cîțiva boieri patrioți, din grupul său, au înfruntat riscul de a-și da adeziunea la organizarea oștirii pandurilor. Ei au promis slugerului Tudor, comandantul recunoscut al pandurilor, că îl vor sprijini, cu condiția ca punerea în mișcare a detașamentelor de panduri să se desfășoare după îndrumările date de ei.

Datorită lui Grigore Brîncoveanu, ce îndeplinea pe atunci funcția de spătar, Tudor a plecat din București spre Oltenia însoțit de un grup de soldați. Mișcarea pornită de el a depășit însă prevederile boierilor, ea s-a transformat în mod spontan într-o mare mișcare populară, îndreptată nu numai contra fanarioților, ci împotriva clasei boierești în general, a vîrfurilor feudale, fanariote și băștinașe.

Este uimitoare repeziciunea cu care a acționat Tudor, după moartea domnitorului Alexandru Suțu, care, asemenea predecesorului său Caragea, a avut ca preocupare exploatarea sîngeroasă a poporului român. Tronul rămînînd vacant, și țara fiind amenințată să ajungă sub dominația unui alt fanariot, care să continue acțiunile de subjugație și jefuire și încercările de deznaționalizare a românilor, Tudor a ridicat în picioare, în puține zile, norodul îngenunchiat al Țării Românești. Această repeziciune nu se poate explica altfel, decît ținînd seama de faptul că el pregătise mai demult mișcarea, așteptînd doar momentul favorabil, pentru declanșarea ei.

Căpetenia pandurilor a plecat din București în noaptea de 18 spre 19 ianuarie și a ajuns la Tîrgu-Jiu la 21 ianuarie, vineri seara. Aici s-a

oprit în casa vameșului Vasile Moangă, prieten al său, cu care era în înțelegere de dinainte. Această casă se păstrează pînă astăzi, cînd e declarată monument istoric. (Este situată, în fața liceului, pe str. Siretului, nr. 30). Proprietarul ei aparținea ca și Tudor păturilor de mijloc, burgheziei în formare, interesată în desființarea relațiilor feudale. În aceeași seară, la porunca lui Tudor, a fost adus aici, în stare de arest, ispravnicul județului Gorj, Dinicu Oteteleșanu, care trebuia împiedicat să ia măsuri defavorabile insurecției.

A doua zi, 22 ianuarie, Tudor a luat în stăpînire mănăstirea Tismana, situată deasupra rîului cu același nume, între munți, și înconjurată cu ziduri de apărare. Aici va organiza el o bază de rezistență a mișcării sale. La Tismana vor fi depozitate provizii și muniții și va fi instalată o garnizoană permanentă de panduri.

În ziua următoare, duminică 23 ianuarie, Tudor a coborît la localitatea Padeș, în plaiul Cloșanilor, unde îl aștepta o mare mulțime de țărani, chemați din sate de căpitanul Dumitru Gîrbea. Din cîmpia Padeșului a răsunat chemarea lui Tudor adresată întregului popor de a se ridica la luptă împotriva stăpînirii fanariote și boierești, împotriva exploatării, pentru instaurarea unui regim de dreptate socială și națională:

„Pre bălaurii care ne închit de vii, căpeteniile noastre zic, (...) pînă cînd să-i suferim a ne suge sîngele din noi? Pînă cînd să le fim robi? (...) Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi (...) Nu vă leneviți, ci siliți să veniți în grabă cu toții: care veți avea arme, cu arme, iar care nu veți avea arme, cu furci de fier și cu lănci; să vă faceți degrabă și să veniți unde veți auzi că să află Adunarea cea orînduită pentru binele și folosul a toată țara (...) Că ne ajunge, fraților, atîta vreme de cînd lacrămile de pe obrazele noastre nu s-au mai uscat!“

Prin lansarea acestui manifest, de pe meleagurile Gorjului și ale Mehedințiului, comandantul pandurilor a dat semnalul mării mișcări populare, al primei revoluții burghezo-democratice din istoria României, avînd ca lozincă cuvintele: „dreptate“ și „slobozenie de sub supunerea domnilor și a boierilor“.

Vestita proclamație de la Padeș a fost gravată pe monumentul înălțat la Padeș, în amintirea conducătorului revoluției și a evenimentului crucial petrecut în acest loc la 23 ianuarie 1821. Ni se păstrează pînă astăzi în original — la Muzeul de istorie al R.S.R. — textul acestei proclamații, și anume, chiar ciorna scrisă de mîna lui Tudor Vladimirescu.

În ultima săptămînă din luna ianuarie și în februarie, Tudor a trecut prin numeroase sate din Oltenia, determinînd ridicarea lor și

formându-și o oaste țărănească ce număra mii de oameni. El era aclamat pretutindeni de țărănime, întâmpinat ca un liberator.

Un căpitan al lui Vladimirescu, Mihai Cioranu, povestește în memoriile sale că țăranii, auzind „proclamările“ lui Tudor, îndreptate împotriva fanarioților și a boierilor asupritori, „au început cu toții a se scula și tot Principatul a se clăti, aprinzându-se de entuziasmul răzbunării... Și alergau cetele de panduri sub steagul lui Tudor, strigând : «Să trăiască dreptatea!», «Să trăiască Domnul Tudor»“.

În județul Mehedinți, Tudor a coborât pînă aproape de Dunăre. La 29 ianuarie el a trecut pe la cula lui de la **Cerneți**, unde depozitase arme în vederea pornirii revoluției.

În ziua următoare, 30 ianuarie, comandantul pandurilor, înaintînd spre Craiova, a ocupat orașul **Strehaia**, situat pe râul Motru. În mănăstirea de aici, întărită cu ziduri, el a lăsat o garnizoană de panduri, sub comanda fratelui său Pavel, zis și Papa Vladimirescu.

Continuîndu-și înaintarea, oastea revoluționară a ajuns la localitatea **Gura Motrului**, la începutul lui februarie. Între zidurile mănăstirii de aici se afla o garnizoană militară a boierimii, care a opus rezistență pandurilor cîteva zile, apoi a capitulat.

După ocuparea mănăstirii Motru, Tudor și-a stabilit tabăra la **Țințăreni**, o localitate situată în centrul Olteniei, unde conducătorul revoluției va rămîne în cursul lunii februarie. Alegerea acestui loc pentru fixarea taberei revoluționare se datorește calităților lui strategice : aici este o confluență de văi și un nod de comunicații. Tudor a fost preocupat la Țințăreni, în primul rînd, de creșterea și instruirea oastei sale țărănești și, totodată, de luarea în stăpînire a întregului teritoriu al Olteniei.

Popularitatea sa creștea din zi în zi, țăranii alergînd în masă în jurul său. Astfel, la 28 ianuarie și la 5 februarie, consulul austriac din București trimitea informații la Viena despre revoluția izbucnită în Oltenia, despre conducătorul ei și despre entuziasmul cu care țărănimea alerga sub steagul lui Tudor : „Omul acesta îndrăzneț — scria Fleischhackl — este foarte prețuit și iubit de panduri, al căror număr se ridică la cîteva mii, în cele cinci județe oltene“... „Țărănimea îl întâmpină pretutindeni ca pe un mîntuitor și un zeu ocrotitor“. Numărul partizanilor săi crește în fiecare zi. „El liniștește norodul, făgăduindu-i că-l va scăpa de apăsarea tiranilor săi, boierii, și că în viitor nu se vor mai percepe biruri“.

La Țințăreni, comandantul pandurilor a ajuns să dispună de o importantă forță revoluționară : în jurul său se adunaseră aproximativ 10000 de oameni, gata a-l urma. De aici, el a trimis detașamente în întreaga Oltenie, ocupînd și întărind pozițiile strategice. După ce

a lăsat garnizoane la mănăstirile **Tismana**, **Strehaia** și **Gura Motrului**, a trimis corpuri de armată și la alte mănăstiri, din munții Olteniei, care, fiind înconjurată cu ziduri de piatră, aveau aspectul unor cetăți. Tactica militară a lui Tudor prevedea organizarea unei baze de rezistență în aceste cetăți din nordul Olteniei. Astfel, pandurii au ocupat mănăstirile **Crasna**, **Polovragi**, **Horezu**, **Bistrița**, **Cozia**.

E remarcabilă în special importanța strategică a mănăstirii **Tismana** din Gorj, precum și a mănăstirii **Cozia** și a districtului **Vâlcea**, — locuri foarte greu de cucerit, sigure pentru apărare.

Aceste măsuri luate de Vladimirescu pentru consolidarea puterii revoluționare în Oltenia se explică prin felul cum concepea el lupta împotriva regimului fanariot și boieresc.

El nu ducea lupta cu diverși boieri, luați individual, ci cu statul fanariot și boieresc, urmărind să schimbe cîrmuirea țării. De aceea, Tudor a interzis atacarea și devastarea conacelor boierești pe care răsculații le întâlneau în drumul lor. Cînd, la Benești în județul **Vâlcea**, un grup de arnăuți și panduri nedisciplinați au săvîrșit atrocități la conacul de acolo și au prădat biserica, Tudor a pedepsit cu moartea pe căpeteniile grupului. Comandantul pandurilor a știut să imprime marii mișcări populare de la 1821 țelurile înalte, cu adevărat revoluționare: cucerirea puterii politice, prăbușirea regimului fanariot, reformarea statului boieresc, — țeluri care nu puteau fi atinse decît printr-o acțiune organizată și cu caracter politic.

Datorită orizontului lui Tudor, la 1821, vechea luptă haiducească, caracterizată prin ciocniri izolate cu ciocoi, a putut fi ridicată pe o treaptă superioară, transformată în acțiune revoluționară. În această privință, este caracteristic faptul că renumitul haiduc **Iancu Jianu** a venit să se închine conducătorului revoluției, împreună cu cetășii săi.

Iancu Jianu a înțeles chemarea lui Tudor Vladimirescu. El a renunțat la atacarea prin surprindere a unor case de demnitari sau oameni bogați, pentru a aduce servicii mai mari cauzei revoluționare. Tudor l-a numit căpitan al său și i-a încredințat o misiune diplomatică, în luna aprilie, folosindu-l ca sol din partea țării în tratativele cu guvernul otoman.

Tudor n-a ridicat armele împotriva sultanului, întrucît, în conformitate cu tratatele existente, cîrmuirea internă din Principate era autonomă față de Imperiul otoman. Însă el a cerut Porții (precum și Curții țariste) să consimtă la schimbarea regimului fanariot din Țara Românească, — o revendicare pe care nu atît puterea suzerană (Turcia), cît cea protectoare (țarismul) o privea defavorabil.

În ianuarie—februarie 1821, în Oltenia, s-a petrecut un eveniment revoluționar de importanță deosebită în istoria României: a luat ființă

Adunarea Norodului — o armată preponderent țărănească și, în același timp, un nou organism politic. Constituirea Adunării Norodului însemna chemarea maselor să-și spună cuvântul în viața politică a țării, trezirea lor la conștiința drepturilor politice.

Tudor se prezenta pe sine, în fața divanului boieresc și a marilor puteri, drept exponent al Adunării norodului. De pe această poziție, el a protestat, în scrisori către boieri, contra asupririi.

În luna februarie, Tudor a transmis guvernului boieresc din București următoarele revendicări ale Adunării norodului: „**instalarea unui principe național și o constituție potrivită cu nevoile țării**“.

Tocmai atunci însă, un nou principe fanariot, Scarlat Callimachi, încerca să ocupe tronul Țării Românești. Înainte de a veni la București, el a trimis aici pe caimacamii săi.

Mai mulți povestitori contemporani au înregistrat ostilitatea lui Vladimirescu față de noua cîrmuire fanariotă, care încerca să se instaureze în Capitală (la sfîrșitul lui februarie și începutul lui martie), în timp ce armata pandurilor se consolida în Oltenia și își începea marșul spre București.

Tudor a avertizat pe caimacamii lui Callimachi că „pretinsul lor prinț“ n-are să intre în Valahia fără permisiunea sa. El a pus condiția prealabilă ca domnitorul (oricare ar fi el) să recunoască solemn drepturile poporului român de a dispune singur, de-acum încolo, de soarta sa și de a trage la răspundere pe guvernanți pentru felul cum utilizează veniturile țării.

La apropierea armatei pandurilor de capitală, caimacamii lui Callimachi au părăsit în grabă Bucureștiul.

Se poate spune că, la 1821, Țara Românească, voind să se elibereze de fanarioți, și-a desemnat ea însăși un conducător, pe „Domnul Tudor“, adus în Capitală și impus boierimii de o oștire de țărani.

În epoca Sfintei Alianțe a monarhilor din Europa, într-un moment de grea cumpănă pentru Țările Române, cînd vechiul regim — al fanarioților, uniți cu nobilimea băștinașă —, străin de interesele Principatelor, împingîndu-le la distrugere și deznaționalizare, trebuia răsturnat, cînd burghezia română, aflată în formare, nu reprezenta o forță aptă de a înfăptui o revoluție, masele populare s-au ridicat la arme, la chemarea slugerului Tudor Vladimirescu, fiu de țărani moșneni din județul Gorj. Acesta a constituit Adunarea Norodului și a venit cu ea la București, spre a lua, în numele ei, conducerea țării și a statornici un regim de dreptate socială și „slobozenie“.

Personificînd deșteptarea poporului (cum spune Bălcescu), Tudor prin acțiunea sa revoluționară, a indicat drumul istoriei viitoare a românilor: În țara lor, statul să fie românesc și democratic; Adunarea

Norodului să-și spună cuvîntul în destinele țării. („Patrie se cheamă poporul...“).

Regenerarea istoriei naționale, prin insurecția pandurilor, s-a datorat forței țîșnite din straturile adînci ale poporului.

☆
Un sculptor gorician: Constantin Bălăcescu

Secretarul lui Tudor Vladimirescu din timpul revoluției, Petre Poenaru, intrînd în Academia Română la 50 de ani după evenimente, în 1871, a relevat principala trăsătură a personalității conducătorului pandurilor: aceea de a fi fost un exponent al năzuințelor de eliberare ale poporului român: În 1821, „o voce răsună din adîncul suspinelor poporului, ce de mult timp gemea sub jugul despotismului fanariot: vocea înfocată a gloriosului bărbat Tudor Vladimirescu, în al cărui piept ardea sacrul foc al dorului de patrie. Acea voce... buciuma, în anul 1821, în auzul românilor deșteptarea lor la simțul național. Poporul întreg, scuturîndu-se din amortirea în care zăcea, răspunse cu vigoare la apelul liberatorului său“.

Imaginea lui Tudor, îmbrăcat, după propria-i expresie, în „cămașa morții“ — și, adăugăm, a nemuririi — rămîne un simbol al luptei contra tiraniei, simbolul setei de dreptate socială și națională, pe care trecutul unui popor îl proiectează pe ecranul viitorului.